

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Traag tot spreken

„Laat niet zovelen uwer leraars zijn, mijn broeders; gij weet immers, dat wij er des te strenger om geoordeeld zullen worden. Want wij struikelen allen in velerlei opzicht; wie in zijn spreken niet struikelt, is een volmaakt man, in staat zelfs zijn gehele lichaam in toom te houden.

Jac. 3 : 1, 2.

Wat zuivere godsdienst is, heeft Jacobus in hoofdstuk 2 nader uitgewerkt. Omzien naar weduwen en wezen in hun druk en zichzelf onbesmet bewaren van de wereld.

Dat komt uit in het onbevooroordeeld, rechtvaardig handelen en in het doen van de wet der vrijheid.

Maar aan het slot van het eerste hoofdstuk is ook gezegd: Indien iemand meent godsdienstig te zijn en daarbij zijn tong niet in toom houdt, diens godsdienst is waardeloos.

Dat thema wordt nu uitgewerkt in hoofdstuk 3.

Leraar-zijn.

Laat niet zovelen uwer leraars zijn, mijn broeders, zo begint dit hoofdstuk. En we zijn direct geneigd te zeggen: een wonderlijk begin met een rare oproep.

Dat is toch een goede zaak, dat er velen in een gemeente zijn, die anderen kunnen onderrichten? Waarom moet deze waarschuwing neergeschreven worden?

Is het niet voortreffelijk als er veel leraars zijn?

We denken dan aan die bekende tekst uit het oude testament, waar we bij het pinksterfeest nog wel eens aan herinneren willen: de bede van Mozes: Och of al Gods volk profeten ware!

Gaat Jacobus hier nu rechtstreeks tegen Mozes in?

Bij het noemen van de leraar wordt hier gedacht aan die functie, die in de Joodse kerk zo heel geliefd was. Een leraar, een rabbi in Israël was iemand, die uit de wet van God, uit de thorah, de weg wees aan anderen voor het heden. Iemand dus, die de mensen kon vertellen: zó moet het. Zó wil God het. De leraar is de uitlegger van de wet van God, die tot vele goede werken, door hem aangewezen, oproept.

Zulken waren er in de Joodse kerk nog al wat. Mensen die pretendeerden op grond van hun studie van de wet de geboden Gods nader uit te leggen en te concretiseren.

Meestal ging dat ook nog gepaard met een meesterachtig gebieden, met het opleggen van allerlei geboden aan de mensen, terwijl de leraars er zelf de hand niet naar uitstaken. (vgl. Matth. 23 : 4).

Zulke rabbi's bezaten een aanzienlijke plaats. In één van de rabbijnse geschriften staat te lezen: „De eerbied voor uw leraar zij als de eerbied voor God”. En in een ander boek: „De leraar gaat een vader voor, want zijn vader bracht hem in deze wereld, terwijl de leraar, die hem wijsheid leerde, hem in het leven van de toekomstige wereld brengt”.

Geen wonder dan ook, dat velen de wens hadden leraar te zijn. De Here Jezus heeft dat eens zo getekend: „Zij houden van de eerste plaats bij de maaltijden en van de erezetels in de synagogen, en van de begroetingen op de markten en om door de mensen rabbi genoemd te worden”. (Matth. 23 : 6, 7).

Nu ziet Jacobus het grote gevaar, dat men zomaar begeert leraar te zijn, ook te spreken, ook praktische levenswijsheid te leren, ook de weg voor de toekomst te wijzen, ook de

geboden van God voor anderen te concretiseren in het leven van elke dag. Een dergelijke plaats kan wel eens lichtvaardig worden begeerd. Streeft daar niet zo onnadenkend naar, zegt Jacobus. Weet ge wel, wat ge doet? Weet ge wel, wat ge u zelf op de hals haalt als ge anderen leert en anderen de weg wilt wijzen?

Daar is een keerzijde: ge zult gemeten worden met de maatstaf, die ge zelf hebt opgelegd en verdedigd. Ge zult het oordeel, dat ge hebt uitgesproken over uw naasten, ook zelf moeten ondergaan.

Beseft ge wel, welk een zware last en welk een grote verantwoordelijkheid dat meebrengt: de wet van de levende en heilige God te moeten uitleggen, te mogen opleggen aan anderen?

Iemand, die het mensenleven kende, heeft eens geschreven: „Wat een verborgen moeite, jacht op resultaten, zonder genoegzaam onderzoek, haast om bij voorkomende gelegenheden mee te spreken en een eigen oordeel te doen gelden, sommaire uitspraken over anderen, om hun evenknie te blijken, studie niet uit reine waarheidsliefde, maar om haar vrucht te kunnen tonen, bittere tegenweer zo men u bestreed, stille voldoening zo men u prees, jaloersheid zo men het anderen boven u deed”.

Leraars worden streng geoordeeld.

Want zij, die anderen willen leren, anderen wijsheid willen bijbrengen, anderen voorschriften opleggen, anderer handelen in een bepaalde richting willen leiden, zullen een strenger oordeel ontvangen. Want zij willen bouwen op het ene fundament, dat eens gelegd is. En ieder bouwwerk, dat op dat fundament verrijst, moet zuiver daarop staan. We kennen het woord van Paulus, dat ook zo door Jacobus kon geschreven zijn: Ieder zie toe, hoe hij daarop bouwt. Als het hout, hooi of stoppelen zijn, het zal in een oogwenk in het vuur van het oordeel vergaan en verzengd worden. De bouwer zelf zal daarvoor verantwoording moeten afleggen.

Het woord, door mensen aan anderen opgelegd, kan heilzaam zijn, als het overeenstemt met Gods waarheid en door de liefde tot Christus bezielde is. Maar is het een woord uit eigen vermeend verstand, uit eigen gedachte wijsheid ontsproten, dan misleiden zulke leraars die anderen, dan sturen ze hen in de verkeerde richting en dan bouwen ze verkeerd.

Wat is het zo gezien een ontzaglijke verantwoordelijkheid te leren. Anderen te onderwijzen en de weg voor te schrijven. Wat een geweldige zaak is het in het licht van dit woord, dat er mensen zijn, die boeken uitgeven met de pretentie de gemeente des Heren te leren omtrent de wil van God. Dat er krantenartikelen geschreven worden door mensen die leraar zijn of willen zijn.

Inderdaad: de oproep om traag te zijn tot spreken, is wel zeer op zijn plaats, in Jacobus' tijd en niet minder in de onze.

Struikelen in woorden.

We struikelen allen in velerlei opzicht.

We willen het niet, we verwachten het niet. Maar plotseling is er iets op onze weg, dat we niet zagen, factoren die we vergaten en we struikelen.

Dat doen we allen. Niet op één punt, maar in velerlei opzicht. Dat is een algemene waarheid, die daarom ook algemene erkenning ontvangt. Ieder wil het toegeven. Natuurlijk.

INHOUD

Traag tot spreken	Z. G. v. O.
Rondom het drama van Nieuw Guinea (IV)	C. V.
Hoe men in het huis Gods moet verkeren	G.V.
Nommensen (II)	H. A.
Boekaankondiging	
Ingezonden	
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

Volmaakt zijn we niet.

Maar dan wordt Jacobus plotseling heel erg concreet. Hij houdt de mens, die dit eerste toestemt aan zijn woord: die algemene waarheid geldt nu juist op het terrein van het spreken.

Wie in woorden niet struikelt, die heeft al heel wat bereikt. Hij is een volmaakt mens. Hoevelen echter houden hun tong in toom en kunnen hun woorden zuiver houden?

Jacobus ziet de gevaren. Hij onderkent de verschrikkelijke dreigingen, waaraan de gemeente bloot staat. En hij schrijft er over met grote emotie.

De tong.

De tong, dat kleine stukje vlees, zoals Calvijn zei, vertegenwoordigt twee werelden: een duistere, vloekende, ellendige wereld, en een lichte, zegenende wereld.

Onze tong is gemaakt, ons spraakvermogen geschapen, opdat we ons zouden kunnen uiten, onze gedachten onder woorden brengen. God heeft ons de mogelijkheid gegeven gemeenschap te oefenen door het woord met Hem en met onze naasten. Onze eenzaamheid, ons alleen-zijn, kunnen we door ons spreken verbreken. Door het woord ontstaat gemeenschap.

En de hoogste roeping vervullen taal en tong als we God daarmee verheerlijken. En onze naaste dienen. We kunnen van vrede spreken, we mogen de goede boodschap doorgeven en weldadige woorden zeggen van vergeving en vertroosting.

Daarvoor is onze tong gegeven, om wat in ons hart leeft te uiten in verstaanbare klanken: God loven en de naaste zegenen.

Maar Jacobus ziet ook de dreiging van het misbruik van deze heerlijke gave: elke functie, elke mogelijkheid wordt omgekeerd, aangetast, verdorven. In plaats van tong en taal te gebruiken om gemeenschap te stichten en te onderhouden, wordt die gemeenschap door onze woorden afgebroken en isoleren we onszelf.

Hoeveel mensen zijn door één gezegde, door één zin die ze elkander toevoegden voor het leven verder vreemden voor elkaar geworden. Er is metterdaad geen wapen, dat zo diep in het leven doordringt als het wapen van de tong.

De lofzang, waartoe we geroepen en geschikt zijn, wordt tot een vloek; de zegening, die we mogen spreken verwordt tot een vernietiging; door woorden kunnen we elkaar onmogelijk maken. We kunnen onze naasten met woorden slaan, kwetsen, wonden, vernielen, doden. We kunnen hem isoleren in een bepaalde gemeenschap en links laten liggen.

De Joden wisten daar ook al van, toen ze in het boek van Jezus Sirach schreven (28 : 20): Velen zijn gevallen door de scherpte des zwaards, doch niet zovelen als er gevallen zijn door de tong.

En dat is nu het vreemde, het gespletene

in ons menselijk leven, dat wij met één tong zegenen en vloeken.

Daartegen richt zich het verzet van Jacobus: dat mag zo niet toegaan! En weer dringt hij dit vermaan aan met het woord: mijn broeders! Weer appelleert hij. Weer wijst hij met dit woord naar boven, naar die God, die ook onze tong geschapen heeft en die ons plaatste naast anderen met de roeping tot dienen, tot zegening.

Weest niet vele leraars, want juist daarin ligt een groot gevaar: we struikelen allen in velerlei opzicht: vooral in het spreken!

Iemand heeft in dit verband gewezen op het gebruik van de tong, van het gerucht, door oorlogvoerende mogendheden.

Mensen toch kunnen worden gegrepen, opgesloten, in kampen en gevangenissen geliquideerd. Steden, die weerspanning zijn, kunnen worden platgebombardeerd. Legers kunnen worden vernietigd door overmacht. Maar het woord vliegt weg. Het is niet te treffen en niet te stuiten. Het sluipt als een niet te grijpen vijand door de gelederen. De vijfde colonne.

Daarom: allen, die begeert leraar te zijn, anderen de weg te wijzen, beseft het: onze tong is tot zegening geroepen. En die zegening kunnen we spreken door Hem, die ook dit lid herschapen heeft. We mogen daarmee God loven en het evangelie, de boodschap van de overwinning van Jezus Christus uitdragen. En wáár dat gebeurt, daar verandert het leven. Daar wordt Gods vijand verzwakt, daar worden mensen uit zijn greep losgetrokken, daar worden mensen gered, en omstandigheden veranderd. Het gebeurt immers niet door kracht, en ook niet door geweld, maar door het Woord van God.

Jacobus' waarschuwing geldt ons allen: we hebben ons te wachten voor de zonden van de tong. Weest traag tot spreken. Want als iemand zijn tong niet in toom houdt, diens godsdienst is waardeloos.

Hij mag verder een voortreffelijk mens zijn, hij mag zich op zijn godsdienstigheid voorstaan, wie dat kleine lid niet beheerst, steekt een wereld van ongerechtigheid aan.

Wie spreken wil, wie meent anderen de weg te moeten wijzen, wie woorden op papier wil zetten en brieven wil schrijven, hij spreke van de blijde boodschap, hij geve dóór het enige woord, dat absolute waarheid is: Jezus Christus hééft overwonnen en is Koning.

De grote gave van het Pinksterfeest is, dat we spreken van de grote werken Gods in eigen tong en taal en dat we tot en over elkander mogen zeggen woorden van vergeving en vertroosting.

Want eens zal ook daarover het gericht gaan.

Niet voor niets staat er in het laatste bijbelboek (Openb. 16 : 9, 10) dat de mensen kauwden op hun tong van pijn en toch de God des hemels lasterden.

Maar ook lezen we, dat het rechte gebruik van woord en tong zal uit-onden in het gezang der ontelbaren, tot zegening geroepen en gebracht: een stem van een grote schare en als van vele wateren in dat machtig loflied van Openb. 19: Hallelujah! Want de Here, onze God, de Almachtige, heeft het koningschap aanvaard. Laten wij blijde zijn en vreugde bedrijven en Hem de eer geven.

Laat u mijn tong en mond en 'sharten diepsten grond toch welbehaaglijk wezen.

Zwolle

Z. G. van Oene.

hij alle vorm van onzedelijkheid met een volkomen haat. In strengheid van zeden was hij een voorbeeld voor allen. En hij deed in oprechtheid alles wat naar zijn overtuiging dienstbaar was aan de verkondiging van het Evangelie en de uitbreiding van Gods kerk in Nederlands Indië.

Ik geef een paar uitspraken van hem over de toestanden in het Indië van zijn dagen. In verband met het gedrag der Nederlandse gezinnen in Ambon schreef hij: „Onse eere is daarmede grootelijks vercort ende d' Indianen zijn in haar zeer geschandaliseert wandt niet en doen dan beestelijk leven, croegh ende cuff houden. Van alsulcke quade planten is weynnich hoop goede vruchten te cryghen.”

Vooraf ergert hem het gemis aan eenvoudige en waarachtig-vrome predikanten en „voorlezers”, die de landstaal kennende zowel de landgenoot als de inlander in een waar christelijk leven kunnen voorgaan. De enkele aanwezige predikanten zijn, zo schreef hij, meest „geleerde lyeden van opgeblazen ende onvruchtsamen quaden gemoet”. De „voorlezers” — een soort hulppredikers — zijn „plompe, onbesneden idioten”. Zij geven zich weinig moeite om het christendom onder de inlanders te verbreiden. Het wondt Coen diep als een eenvoudige Ambonees opmerkt, „dat de Portugysen daerinne andere diligentie deden.”

Men krijgt enig besef van de situatie in het latere Batavia als men hoort wat zich daarin in het begin van 1619 afspeelde. De Compagnie had toen op de plaats waar later Batavia zou verrijzen, niet meer dan een kasteel. Dat werd in het begin van 1619 zwaar bedreigd zowel door de legers van de Javanen als door de Engelsen. De situatie was zo kritiek dat Coen naar de Molukken ging om hulp te halen. In de overtuiging dat als de vijanden hun aanval zouden doorzetten het kasteel niet te houden was, gaf hij zelfs aan de commandant de opdracht het fort in dat geval niet aan de Javanen maar alleen aan de Engelsen over te geven. Toen na Coen's vertrek de nood zeer hoog was geklommen, schreef de bevelhebber Van Raay naar oud-vaderlands gebruik een bededag uit „om Godt Almachtich te bidden om een goede „uytcomste”. Die biddag werd op 15 februari gehouden.

Op de morgen van die dag werd een kerkdienst gehouden. 's Middags geschiedde dat nog eens. En 's avonds had het gebruikelijke gemeenschappelijke avondgebed plaats. Maar daarna bekwam velen de lust om bij het avondeten een extra glas wijn te drinken en de biddag ontaardde in een dronkemanspartij. Enige slavinnen en een lichtzinnig vrouwen uit Djakarta, een halfbloed-Portugese werden in de „grote zaal” genodigd om daar te zingen en te dansen. Toen het eigenlijke avondeten was afgelopen, trokken de ondergeschikten zich terug, maar commandant Van Raay en vijf van zijn raden, onder wie een predikant, bleven nog wat bijeen „en droncken Spaenschen wijn en speelden moy weder met die vrouwen... maar dat den domine gepreect hadde, dat was haer al vergeten.”

Prof. Gerretson, die met grote kennis van zaken de lichtzijden van de arbeid zowel van de Compagnie als van Jan Pietersz. Coen aanwijst, noemt het oude Batavia „een poel van onzedelijkheid”. Coen zelf verklaarde eens in verband met de veelvuldige drinkpartijen in de stad, dat „deze natie drincken off sterven moet”.

* * *

Maar ondanks dit alles geschiedde in dit Oost-Indië toch iets groots.

In die immorele poel treden een aantal mannen op, die onvervaard en met grote zelfverloochening het Evangelie prediken. Vóór alles de „artikel-achter” ds Hulsebos, de man die ook de instituering van de Geref. Kerk van Batavia - de eerste geref. kerk in Azië - leidde. Die kerk van Batavia komt na enkele jaren tot grote bloei, ondanks alle mogelijke tegenwerking, vooral van de zijde van de machthebbers der Compagnie. Op zondag 3 januari 1621 werd daarin voor het eerst het Heilig Avondmaal gevierd. Het was de eerste keer dat dit in Ned. Oost-Indië geschiedde. Een en veertig leden „van de eerste kercke ende gemeynte Jesu Christi der stad Jacatra op Java Mayor in Asië, versamelt en aenge-

Rondom het drama van Nieuw Guinea

IV.

Waar het in het optreden van de Nederlanden der 17de en volgende eeuwen in hun koloniën vóór alles op aan kwam, waar het daarin vóór alles op aan moest komen — en dat in de meest volstrekte zin van het woord — was **het brengen van het Evangelie aan de inwoners van Java en aan alle andere eilanden van de Indische Archipel**. Als Christelijke, als Protéstantsche, als Calvinistische natie moest ons volk — en dus ook de regering ervan — in en met de koloniën vóór alles het Koninkrijk Gods zoeken. Met **woord en daad**.

Wat daar geschieden moest vertolkte Groen van Prinsterer eenmaal met deze woorden: We gaan uit van het beginsel, dat hetgeen wij voor de Javanen verlangen gelijk voor ons het éne nodige is. Keuchenius formuleerde het beginsel van de staatkunde ten aanzien van Indië in zijn beroemde: **Brief aan eenen Kiezer** eenmaal zó: ze moet ervan uitgaan, dat de bron van alle zegen is de opvolging van Gods geboden ook tegenover de Javanen. Daarom dient zij op te komen tegen elke slavernij, hetzij opgelegd in het belang van de Staat, hetzij ten behoeve van particulieren. Zij moet voorts ijveren tegen onrecht, door wie ook gepleegd. En zij moet in ieder mens een schepsel Gods en een deelgenoot zijner heilsbelofte in Christus erkennen. En Kuyper omschreef het principe van de koloniale politiek in zijn **Ons Program** met deze woorden: Wij hebben niet te vragen wat Indië ons geeft, **maar wat God wil dat we voor Indië zullen zijn**.

Hoe is nu in licht van deze beginselen de stand van zaken ten aanzien van wat de Verenigde Nederlanden en het daarna komende Koninkrijk en de burgers daarvan in Ned. Oost-Indië werd gedaan?

* * *

We willen eerst iets zeggen over de tijd gedurende welke de Verenigde Oost-Indische Compagnie de absolute macht bezat in Oost-Indië.

De Oost-Indische Compagnie was een hybridisch wezen.

In de eerste plaats was zij een **handelsonderneming**. Het ging haar daarom om

winst. Dat is voor een dergelijke instelling geen schande. Maar de Compagnie was tegelijk ook de Souvereine over Indië. En tussen die beide functies moest het wel steeds weer tot een conflict komen. Een Souverein moet in de eerste plaats op het welzijn van heel de bevolking het oog hebben. Een handelsinstelling denkt in de eerste plaats aan winst. Een Souverein zal niet aarzelen noodzakelijke uitgaven te doen ook al zijn die niet direct rendabel. Een handelsvennootschap „werpt alleen een spiering uit als er een kabeljauw te vangen is.”

Nog hachelijker was de situatie, omdat de Compagnie zich ook de volle macht toeëigende over de kerkelijke zaken en speciaal de zendingsaangelegenheden in de Oost. In haar beleid waren dus handelsbelangen, overheidszorg en kerkelijke aangelegenheden onlosmakelijk met elkaar verbonden. In de instructie voor de eerste Gouverneur-Generaal leest men dat deze alles zal moeten doen „wat nodigh gedaen dient om den Oost-indischen handel tot verbrydinge van den naem Christi, saligheyd der onchristenen, eere ende reputatie van onse natie, ten profite van de Compagnie niet alleen te continueeren, maar by alle mogelyke middelen te vergroeten”. Dat wil zeggen: de Gouverneur-Generaal moest er vóór alles op uit zijn de oost-indische handel voort te zetten en met alle mogelijke middelen te vergroeten, ten profijte van de doorluchte Compagnie, om dan die voortzetting en vergroting van de handel daarna ook dienstbaar te maken aan de verbreiding van de naam van Christus en voorts aan de verhoging van de eer en aanzien van de natie. Bevordering van „negotie”, „policie” en „religie” waren op deze wijze in een wel wat eigenaardig en bedenkelijk verband met elkaar gezet!

* * *

Hoe de situatie in Indië in de eerste tijd van de Compagnie was weten we uit zeer betrouwbare bron, namelijk uit brieven van Jan Pieterszoon Coen zelf. Dat wil zeggen: van de grondlegger van het Nederlandse Imperium in Oost-Indië. Coen was streng, hard, soms zelfs meedogenloos hard. Maar hij was tegelijk een overtuigd Calvinist en een strikt rechtvaardig en eerlijk man. Speciaal haatte

vangen adi 3 Januari anno 1621" zaten daarbij aan, onder wie Jan Pietersz. Coen.

Met grote energie werd door kerk en kerkeraad gearbeid. Trouw werd tucht geoefend en huisbezoek gedaan. Een levendig contact werd onderhouden met de nederlandse kerken, vooral met die van de classis Amsterdam en Walcheren. De kerk groeide met de dag. Waren er in 1622 vijftig gerechtigden tot het Heilig Avondmaal — de keur was zeer streng! — tien jaar later waren het er vijf honderd.

Ook de zendingsarbeid werd met kracht ter hand genomen. Reeds op de tweede Kerstdag van 1622 werd te Batavia voor het eerst in het Maleis gepreekt. Veel werd door de kerk ook gedaan voor de z.g.n. Portugezen oftewel de „Mardijkers". Dat waren Aziaten die in de Potugese koloniën hadden gewoond, daar „christen" — uiteraard rooms-katholiek — waren geworden en na de verovering van die Portugese koloniën in groten getale naar Batavia waren overgebracht. Ze waren „vrije burgers" in deze stad (vandaar de naam mardijkers van: merdeka), spraken een verbasterd Portugees en gingen europees gekleed. Coen was zeer gesteld op christenen uit andere landstreken en „tracteerde" ze daarom goed. Welnu onder deze „mardijkers" werkte de kerk van Batavia met grote energie. Er was een tijd dat de „Portugese kerk" 4000 leden telde. In de jaren 1680-1705 werden niet minder dan 4000 nieuwe lidmaten in de Portugese kerk bevestigd.

Maar ook buiten Batavia werd zending gedreven. Bekend is het zeer gezegende werk dat op Formosa werd verricht. Junius, een man even geleerd als ijverig en vroom heeft in de 12 jaar die hij daar werkte meer dan 5500 Formosanen gedoopt — behalve de kinderen! Meer dan duizend „christelijke" huwelijken heeft hij gesloten. Wat Antonius Hambroeck in de dienst der zending op Formosa

heeft vericht grenst aan het wonderbaarlijke. Hoe vele predikanten hebben op het eiland waar op het ogenblik Tsjang Kai Sjek regeert de dood gevonden als slachtoffer van het moordende klimaat ten aanzien waarvan een tropische geneeskunde toen nog geen goede levenswijze had voorgeschreven. Er zijn predikanten geweest die de moeilijke Formosaanse talen hebben geleerd, daarin zelfs hebben gepreekt en er boeken in hebben geschreven. In een rapport uit 1647 kan men lezen dat toen niet minder dan 1219 inlandse kinderen onderwijs werd gegeven in door predikanten en hun helpers geleide scholen. Zelfs kwam er in 1659 een „collegium" tot stand waar steeds een dertigtal geschikte formosaanse jongens zouden worden opgeleid tot inlandse predikant. Inlandse ouderlingen waren er reeds op Formosa! Gedurende de gehele tijd waarin de Oost-Indische compagnie over Indië heerste zijn die er alléén op Formosa geweest. Een modern auteur (H. Kern in *De Gids*, 1914, I blz. 367) schreef „Nergens in Oost en West hebben de Hollanders zich jegens de inboorlingen zó verdienstelijk gemaakt als op Formosa, waar ijverige mannen werkzaam zijn geweest met zulke verlichte denkbeelden omtrent onderwijs en opvoeding der inlandse bevolking, als eerst na twee-en-een-halve-eeuw, tegen 't einde der 19de eeuw, in Nederlandsch Indië zijn doorgedrongen".

Het had er omstreeks 1660 alle schijn van dat Formosa een christelijk eiland zou worden. En wie kan berekenen wat dat zou hebben betekend in en voor Oost-Azië?

En naast Formosa moet zeker Ceylon worden genoemd. In 1688 moeten daar zelfs meer dan 180.000 gedoopten zijn geweest. En er zijn opgaven waaruit blijkt dat op dat eiland soms meer dan 80.000 autochtone kinderen de scholen bezochten.

C. V.

Hoe men in het huis Gods moet verkeren

Onder bovenstaand opschrift schreef ik een artikel n.a.v. de schorsing van ds. Van der Schaft. Precies gezegd: niet over die schorsing zelf maar naar aanleiding van het feit dat de ene kerk, waaraan deze predikant verbonden is hem schorste in zijn dienst, te weten de kerk van Murmerwoude, terwijl de kerk van Oenkerk deze dienaar deed voortgaan met zijn werk. Ds. D. van Dijk had over deze tweërlei houding geschreven: dat behoort niet. De kerk van Oenkerk had na de schorsing ds. Van der Schaft behoren te verbieden daar zijn dienst voort te zetten. Daartegenover stelde ik: de kerk van Oenkerk is een vrije en zelfstandige kerk, die zelf uitmaakt welke consequenties zij voor zich wil verbinden aan de schorsing van háár dienaar in een andere gemeente. En ik ging nog een stap verder en betoogde: zelfs in geval deze predikant na en met advies der classis Dokkum mocht worden ontzet uit de dienst staat het de kerk van Oenkerk vrij, hangende zijn beklag voor de meerdere vergadering ds. Van der Schaft in de dienst te handhaven indien zij voor zich geen gronden vindt in Gods Woord om hem deze dienst te beletten.

Aldus naar artikel 31 K.O.

Deze gedachten vonden bestrijding van de kant van mijn vriend en hooggeachte collega ds. D. v. Dijk in de Geref. Kerkbode van Gron., Frl. en Drente, in de nummers van 11, 18, 25 augustus, 1 en 8 september.

Tegen mijn artikel van 20 juli, 3 kolom groot, stelde ds. Van Dijk 15 kolom Bij de breedheid van zijn antwoord zal ik me niet aansluiten, doch op de kern van de zaak wil ik ingaan.

Ds. Van Dijk constateert in zijn eerste artikel dat ik nogal hoog van de toren blaas. Hetgeen wel — naar een oordeel der

liefde mijnerzijds — zal betekenen dat het hem niet is ontgaan, dat ik schreef uit een zeer stellige overtuiging. Dat is ook zo. En die overtuiging is ook door zijn uitvoerige reactie niet aan het wankelen gebracht.

Ds. Van Dijk gaat uit van de algemene stelling, dat een dienaar des Woords, die door zijn kerkeraad werd geschorst, begint met zich van zijn dienst te onthouden. En dat andere kerken, die van deze schorsing op de hoogte werden gebracht in de ordelijke weg, zulk een dienaar des woords ook niet uitnodigen.

Hier veroorloof ik mij even een tussenopmerking. Het was vroeger gewoonte, dat kerkeraden, die tot schorsing moesten overgaan, daarvan in gesloten enveloppe, het bericht door de voorzitter en de scriba onderschreven zijnde met hun handtekening, mededeling deden aan de kerken. En zulks met opgave van de schorsingsgronden.

In de laatste jaren is het bij herhaling voorgekomen dat zulk een mededeling kwam per gestencild, niet schriftelijk ondertekend, als drukwerk à 4 cents verzonden papiertje in open enveloppe. En zonder opgave van de schorsingsgronden. Waarom de betrokkene geschorst werd, daar mogen de geïnformeerden naar raden en wachten op het gerucht. Deze hoe langer hoe meer inburgerende gewoonte is meer dan een verlies aan decorum. De zusterkerken hebben er recht op te weten waarom zij een dienaar des woords niet moeten uitnodigen en de geschorste dat hij niet wordt prijs gegeven aan het gerucht, aan de mogelijke praatjes van overspel, gewoonlijke dronkenschap en dergelijke.

Nu kunnen we ons in de algemene door ds. Van Dijk gestelde regel wel vinden. Het verblijdt ons dat ds. Van der Schaft

zich te Murmerwoude gedurende zijn tijd van schorsing van het beleggen van samenkomsten tegen de door de kerkeraad belegde, onthield. Maar wij maken op deze regel een dubbele reserve:

1. Er kunnen zich omstandigheden voordoen dat een schorsing zó klaarblijkelijk in strijd is met het Woord van God, de belijdenis of de kerkenorde dat er anders moet gehandeld worden. Ds. Van Dijk erkent dat. Hij zegt: als een schorsing door een classis wordt uitgesproken en niet door de kerkeraad zoals art. 79 stelt, dan behoeven de kerkeraad en de predikant ze niet voor vast en bondig te houden. Accord. Maar als ze nu forméél naar de regel is geschied, maar kennelijk tegen Gods Woord? Gesteld, dat een classis een predikant schorst op grond van overspel en daarvan aan de kerken mededeling doet, dan is er in de rechtspleging gehandeld tegen de kerkorde. Maar een kerk zou bij alle bezwaardheid daarover toch weinig wijs doen deswege de betrokkene maar uit te nodigen alsof er niets aan de hand was.

2. Met onze tweede reserve komen we tot het bijzondere geval dat zich hier voordoeft. Een zeldzaam geval. Maar het is er. Ds. Van der Schaft is predikant van twee kerken. In de éne wel en in de andere niet geschorst. En de vraag, waarover ik schreef, is deze: wordt de kerk van Oenkerk gebonden door een schorsingsbesluit van Murmerwoude?

Dat is de zaak.

Daartoe had ds. Van Dijk zich dienen te beperken. Over de vraag wat andere kerken hebben te doen in dit geval schreef ik niet.

Dat moest ds. Van Dijk er nu ook niet bij gehaald hebben.

Wat nu Oenkerk betreft, ds. Van Dijk schrijft, de beide kerken hadden toen zij beiden ds. Van der Schaft beriepen een tuchtregeling moeten opstellen, waarbij ze met prijsgeving van haar zelfstandigheid op dit punt, waren overeengekomen in zaken van tucht over de dienaar des Woords als één kerkeraad te zullen handelen.

Hij beroept zich daartoe op prof. dr. F. L. Rutgers, Kerkelijke adviezen I, blz. 38, 39. Merkwaardig is dat Rutgers zich in dit advies rondweg verklaart tegen de figuur, door ds. Van Dijk aangeprezen, dat de dienaar van twee kerken ambtelijk aan de ene zal verbonden zijn en t.o.v. de andere zal optreden in een „uitgebreid consulent-schap". Dat laatste geeft trouwens in geval van conflict ook geen oplossing. Gesteld dat de éne gemeente haar consulent op gronden genoemd in artikel 80 wil „slijten", maar de andere gemeente niet wil schorsen? Maar ds. Van Dijk gaat, hoewel hij eigenlijk tegen combinatie is, tegen de figuur van één aan twee gemeenten gelijk en gelijktijdig verbonden dienaar, uit van de daarvoor door Rutgers geadviseerde regeling: in zaken van tucht over de dienaar des woords handelen de beide kerkeraden als één kerkeraad.

Welnu, volgens ds. Van Dijk zou bij een dergelijke regeling de zaak in Murmerwoude en Oenkerk wel zo gelopen zijn dat een meerderheid ds. Van der Schaft en dat met effect voor beide kerken, zou hebben geschorst.

Nu zeg ik op mijn beurt: Gelukkig dat een dergelijke regeling niet bestond. Want had ze bestaan dan zouden de ambtsdragers van de éne kerk reeds doordat hun aantal groter was, de broeders van Oenkerk niet hebben overtuigd maar overstemd. En dat is een slecht ding in de kerk.

Maar ook als dat zou zijn geschied dan was ds. Van Dijk nog even ver als thans. Immers dan was het feit blijven staan dat deze schorsing in de gewetens van de Oenkerkse broeders geen weerklank vond, naar hun oordeel in strijd met Gods woord

en de kerkenorde. Zij hadden zich deswege beklaagd bij de meerdere vergadering en hadden gestaan voor de vraag: moeten wij, hangende ons beklag, dit besluit uitvoeren of niet? En het was hun recht geweest, ook dan, te zeggen: hangende ons beklag gaat ds. Van der Schaft in Oenkerk voort met zijn werk.

Daartegen moet ds. Van Dijk niet aanvoeren: waartoe dient dan nog zo'n tuchtregeling? Want die zou haar nut wel gehad hebben. Ook indien de beide kerkeraden ieder voor zich van oordeel waren dat de betrokkene behoorde geschorst te worden, behoorden zij — zelfs al zou zulk een regeling niet hebben bestaan — niet ieder voor zich te hebben gehandeld. Maar de thans bestaande discrepantie tussen de beide kerken vindt haar oorzaak niet in het ontbreken van een tuchtregeling, ze zou door het bestaan daarvan niet zijn voorkomen. Want de eigenlijke oorzaak ligt in de zaak: Is ds. Van der Schaft schorsenswaardig of niet? Daarop geeft Murmerwoude een bevestigend, Oenkerk een ontkennend antwoord. Dienovereenkomstig heeft de ene kerk haar dienaar geschorst. De andere niet. En in die moeilijkheid moeten ze nu — óver en wéér — elkander dragen. En dat kan. Als men zich houdt aan artikel 83 dat de éne kerk over de andere niet heersen moet. Oenkerk moet niet pogen de schorsing in Murmerwoude effectloos te maken, door daar kerkdiensten te gaan organiseren. En Murmerwoude moet haar zusterkerk niet pressen tegen haar geweten ds. Van der Schaft het werk te verbieden.

En zo moeten ze samen zoeken naar een oplossing. Zonder enige dwang.

Dat is mijn antwoord aan ds. Van Dijk. Nog één ding.

Aan het slot van mijn artikel schreef ik: géén paus om orde te scheppen.

En ik wees er op dat als het die weg op moet, er werk genoeg is. Ik wees op het feit dat ds. S. J. P. Goossens, hoewel door Zwolle ontzet, in vele kerken voorgeat. Dat ds. Moerkoert, tot de dienst toegelaten door de kerken op Soemba (groep Tanahamba), in meerdere kerken preekt. Dat de éne dienaar des woords voorgeat in Katwijk A, de ander in B, de een in de Geref. Kerk van Beverwijk, de ander in andere samenkomsten aldaar.

Dat wordt door ds. Van Dijk in de kerkbode van 8 september tussen aanhalingstekens, dus onder de schijn van citaat, overgenomen. En dan slechts voorzover het ds. Goossens en ds. Moerkoert betreft. En alsof ik daarmee de houding van de kerk van Oenkerk jegens ds. Van der Schaft goed praat.

Maar ik deed dat niet.

Oenkerk behoeft ik niet „goed te praten“. Kwade zaken praat men goed.

En wat Oenkerk doet is geen kwade zaak.

Die kerk maakt gebruik van haar recht.

Ik praatte ook het optreden van ds. Goossens, ds. Moerkoert, de verschillende houding t.a.v. Katwijk en Beverwijk niet goed en velde daarover ook geen oordeel. Ik constateerde slechts verwarring.

Ik heb alléén gezegd: géén paus!

En drong aan op het zich houden aan de kerkenorde.

Wat ds. Van Dijk echter schrijft is een stap terug.

G. Visee.

Nommensen

II.

Sumatra.

De zendingspogingen op Sumatra zijn niet vele geweest onder het Nederlands gezag. Toen gedurende de Napoleontische oorlogen Engeland een aantal jaren het gezag over Nederlands-Indië heeft uitgeoefend is in die periode voor het eerst geprobeerd zending te drijven.

De Engelse gouverneur Sir Stanford Raffles, een zeer bekwaam man, wendde zijn invloed aan. Het gevolg was dat in 1820 de eerste zendelingen uit Engeland voet aan wal zetten op Sumatra. Het waren Baptisten. Raffles al adviseerde in de Bataklanden te beginnen. Na een aanvankelijk voorspoedig begin noodzaakten binnenlandse oorlogen het werk weer op te geven.

In het geboortjaar van Nommensen 1834 zond een Amerikaanse zendingsvereniging twee zendelingen uit naar Sumatra. Ook zij, Munson en Lyman, ging werken onder de Bataks. Ze werden echter gedood en opgegeten. Waarschijnlijk legden zij wel een onverstandige ijver aan de dag. Nommensen heeft later nog geprobeerd met de leider van de moordenaars te spreken. Dat is hem echter niet gelukt.

Meer dan 20 jaar later zendt ds. Witteveen van Ermelo zending G. van Asselt naar Sumatra. Deze gaat later over in dienst van de Rijnse zending. Want intussen was de Rijnse zending, die aanvankelijk op Borneo werkte, gedwongen naar een nieuw terrein om te zien. In 1859 brak er op Borneo een opstand uit, die ook onder zendelingen zijn slachtoffers maakte. De regering verbood daarom verdere zending in de binnenlanden van Borneo. Daarom maakte de inspector van de Rijnse zending een reis naar Holland om met de desbetreffende instanties te overleggen over een nieuw terrein. Daar ontdekte hij dat

door het werk van dr. N. van der Tuuk, een taalgeleerde van het Nederlands Bijbel Genootschap reeds heel wat bekend was van de taal der Bataks. Een woordenboek bestond al. Eveneens een grammatica, terwijl enkele Bijbelboeken ook al vertaald waren.

Het gevolg was dat de Rijnse zending besloot onder de Bataks te werken. Ds. Witteveen verklaarde zich graag bereid de door Ermelo uitgezonden zendelingen te laten overgaan in dienst van de Rijnse zending. Dat waren de zendelingen van Asselt en Betz. Op 7 oktober 1861 hielden vier zendelingen voor het eerst een conferentie in Sipirok op Sumatra. Deze dag geldt als de geboortedag van de zending onder de Bataks door de Rijnse zending.

Nommensen op Sumatra.

Naar de Bataks ging ook Nommensen. Hij gaat eerst naar Holland om les te halen bij dr. van der Tuuk. Maleis en Bataks. Op 24 december 1861 vertrekt hij uit Amsterdam met het zeilschip *Pertinax*. Na een langdurige en voor Nommensen moeilijke overtocht door de vijandschap van de mensen op het schip, komt hij op 14 mei 1862 aan in Padang. Dit jaar dus 100 jaar geleden. Nommensen had zijn ideaal bereikt.

Nommensen was gemaakt van het hout, waarvan men pioniers snijdt. Waren de zendelingen, die er tot dan waren, in hoofdzaak aan de kust gebleven, mede op aandrang van de Nederlandse regering, Nommensen wilde van het begin aan naar het hart van het Batakland. Dat was tegelijk naar het hart van het heidendom.

De Bataklanden zijn te verdelen in vier landschappen: Silindung, de Hoogvlakte, de vlakte van het Tobameer en de Timurlanden. Nommensen wist dat de vlakte van het Tobameer het brandpunt was van het heidendom. Dat had hij gehoord van dr.

van der Tuuk en van dr. Junghuhn. Van het begin aan was zijn streven erop gericht daar het evangelie te brengen.

Eerst blijft hij toch nog een poos aan de kust. In de plaats Baros. Om de taal beter te leren en om voor zover dat mogelijk was, de levensgewoonten van de Bataks te leren kennen. In 1862 maakt hij zijn eerste tocht naar het binnenland, maar de resident van Sibolga verbood hem vestiging daar.

In 1864 mag het wel. Dan dringt hij door in Silindung. Van Asselt en Heine hadden daar al eerder een bezoek gebracht. De bevolking is hem zeer vijandig. Meermalen poogt men hem te doden. Een voorbeeld hiervan. Een tovenaars lukt het vergif in zijn eten te strooien. Nommensen, die er niets van gemerkt had, at van het voedsel. De man keek toe in de verwachting dat hij dood zou neervallen. Maar er gebeurde niets. Marc. 16 : 18. De gifmenger is hiervan zo onder de indruk dat hij tot bekeering komt.

Reeds spoedig is het Nommensen vergund de eerstelingen te dopen. Vier mannen met hun vrouwen en kinderen. Warneck geeft als datum op 27 aug. 1865. Bieger zegt dat het gebeurde in 1867. De juiste datum zal wel die van Warneck zijn.

Gedurende zijn verblijf in Silindung is Nommensen getrouwd met Karoline Gutbrod. Samen met zending Johannesen komt zij in 1866 naar Sumatra. Ze trouwen in Sibolga. Zij ook moet de zeer moeilijke reis naar Silindung maken. Zij heeft aan zijn zijde een moeilijk leven gehad. Twee van hun kinderen stierven jong. En zelf werd zij gedwongen om gezondheidsredenen naar Duitsland terug te keren. De kinderen gingen mee. Zij is in Duitsland gestorven. Later is Nommensen nog een keer getrouwd.

Nommensen wilde naar het Tobameer. Daar woonde de Singamangaradja, die in ons parlement later een vorst genoemd wordt. Die benaming is niet geheel juist. Het was meer een priester-koning. Hij oefende niet alleen een zeker politiek gezag uit, maar ook was hij het geestelijk hoofd. Deze man was een verklaarde vijand van alle zending. Maar dat was dan ook de reden waarom Nommensen naar het Tobameer wilde. In 1882 is het zover. Nommensen dringt door tot het Tobameer en weet in enkele jaren tijds een krans van zendingsposten te vestigen aan de Zuidelijke oever van het meer. Ook het eiland Samosir in het Tobameer betreft men in het werk.

Ook dat is nog niet het einde van zijn voorwaarts-gaan. De Timurlanden dreigen een prooi te worden van de Islam. Na voorbereidende werkzaamheden van de Nederlandse zending Guillaume ontvangt de Batakkerk toestemming vanuit Barmen, ook daar het evangelie te prediken. Het liefst was Nommensen ook daar zelf heengegaan om het pionierswerk te verrichten. Maar zijn hoge leeftijd — hij is dan 70 jaar — en zijn werk als Ephorus van de Batakkerk maakten dat onmogelijk. Andere zendelingen hebben zich er gevestigd, maar Nommensen is ook voor dit gebied een stuwende kracht geweest.

Als hij 70 is benoemt de theologische faculteit van de universiteit van Bonn hem tot dokter in de theologie honoris causa. In de argumentatie zegt men dat hij zich grote roem verworven heeft door de vestiging van het christendom in de Bataklanden, dat hij zich zeer verdienstelijk gemaakt heeft door de vertaling van de belangrijkste geschriften van het christendom in de taal der Bataks en dat hij voor de kerk onder de Bataks een vader is.

In oktober 1911 viert de Batakkerk het 50-jarig jubileum van de Batakzending. In de plaats Sitahuru, waar men in 1865 Nommensen wilde offeren aan de geesten van

de voorouders, houdt men een grote samenkomst. Niet minder dan 12.000 christenen komen naar dit feest. Het 50-jarig jubileum van de Batak-zending betekent tegelijk het 50-jarig jubileum van Nommensen. Zoals reeds vermeld ontvangt Nommensen bij deze gelegenheid het officierskruis van de orde van Oranje Nassau. Nommensen schrijft erover naar Barmen: „mij verschaft het geen vreugde. Niets van wat de wereld in zich heeft, moet aan mijn hart kleven. Ik ben niets als een arme zondaar, die graag door losgeld zalig wordt”.

In mei 1918 is hij midden in het werk gestorven. De Bataks hadden hem de ere-naam „Ompoe” (grootvader) gegeven. 18.000 christenen waren er, toen hij stierf. Het aangezicht van een grote streek was radicaal veranderd. Een leven in dienst van Jezus Christus was ten einde.

Methode.

Deze opsomming is zeer onvolledig en geeft maar een flauwe indruk van een levensduur in strijd, druk en gevaar. Vooral de eerste jaren.

Nommensen's methode was heel duidelijk gekenmerkt door zijn verlangen het heidendom in het hart aan te grijpen. Een Bijbelse methode. Paulus deed niet anders. En mede daardoor verkeerde hij dan ook voortdurend in gevaar.

De ontdekkingsreiziger dr. Fr. Junghuhn, die als eerste Europeaan in 1842 door de Bataklanden was getrokken had Nommensen gewezen op het feit dat de oever van het Tobameer de „Hochburg” van het heidendom was. Ook dr. van der Tuuk. Zijn verlangen naar het Noorden was dus niet alleen maar verlangen om een zo groot mogelijk gebied te bestrijken, maar kwam vooral voort uit de wetenschap dat blijvende en diep ingrijpende resultaten alleen dan verwacht konden worden, als hij de worsteling met het heidendom radicaal voerde. Of zoals hij het zelf gezegd heeft: „het vissen aan de oevers geeft niets. Vaar naar open zee en werp het net uit”.

Nommensen kreeg ook te maken met een nog ongebroken heidendom. Het was nog niet aangetast door westerse invloeden. Een heidendom zoals tegenwoordig waarschijnlijk bijna nergens meer voorkomt. Heidendom is een verschrikkelijk iets. Beplette men in het parlement deze mensen met rust te laten, rust is juist iets wat een heiden niet kent en wat de Bataks ook niet kenden. De beschrijving van de gruwelen waaraan men zich te buiten ging is zelfs nu nog, na de tweede wereldoorlog, die ons zo veel afschuwelijks deed zien, toch nog gruwelijk om te lezen. De Bataks waren animisten. Wel kende men goden, maar die waren van weinig betekenis in het religieuze leven, zoals althans Warneck meedeelt. Daarentegen speelden de geesten een grote rol. Uit de verering van de geesten zijn hun gruweligheden te verklaren. Men was niet wreed omdat men daarin plezier had, maar uit religieuze overtuiging. Daaruit is ook hun kannibalisme te verklaren. De duivel maakt zich meester van de mens zodra hij zich van God afkeert en als men God de deur uit zendt, komen de afgoden met drommen binnen en men is gebonden in een slavernij tot de dood toe.

Als de Bataks pogingen doen om Nommensen te vermoorden dan wijst hij er ook op dat die gedachte van de duivel moet zijn. Hij suggereert ook dat het offeren van mensen aan de voorouders bepaald in tegenspraak moet zijn met hun eigen wensen, omdat goede ouders de dood van hun kinderen niet wensen. Hij is begonnen met het vertellen van de Bijbelse geschiedenissen. Vooral naar de verhalen van het O.T. luisterde men graag. Veel sprak hij ook over de bevrijding uit de macht van

de boze geesten. Maar van zonde, schuld en vergeving wilde men aanvankelijk in het geheel niet weten. Een ervaring die vrijwel elke zendeling opdeed in het verleden.

Taal.

Nommensen is er van het begin aan op uit geweest de talen, die hij nodig had grondig te beheersen. Zoals alle grote zendingen had hij een bijzondere aanleg voor het leren van talen. Hij leerde niet alleen de talen, die hij dagelijks nodig had, maar verdiepte zich ook op Sumatra nog in het Grieks en Engels, terwijl zijn belangstelling ook uitging naar het Sanskriet en het Arabisch.

Iedereen, die even nadenkt zal het grote belang zien van de noodzaak de heidenen toe te spreken in hun eigen taal. Als wij als Nederlanders het evangelie moesten horen in het Frans, dat gesproken werd door een Italiaan, zou dat zeker tot schade zijn van ons inzicht in de Schrift. Er zijn ook wel voorbeelden te noemen van schade die zendingen aanrichtten doordat zij predikten in een taal, die zij niet goed beheersten. Dan kiest men immers gemakkelijk woorden voor Bijbelse zaken, die niet passen en dus het gevaar opleveren dat de hoorder iets anders hoort dan de spreker bedoelt. Bovendien is het niet kennen van de taal, waarin de mens tot wie men spreekt, denkt, altijd een barrière, waardoor men zich niet volledig kan inleven in zijn gedachtenwereld.

Nommensen had het voordeel dat er al veel bekend was van de taal van de Bataks voordat hij naar Sumatra vertrok. Hij kon van te voren les nemen. Een voordeel dat lang niet alle zendingen in de geschiedenis gehad hebben.

Ook Nommensen heeft aan vertaalarbeid gedaan. Hij was daarin niet de eerste. Ook niet alleen. Er waren heel wat voorbereidende werkzaamheden verricht. In het jaar 1878 voltooit hij de vertaling van het Nieuwe Testament.

Strategie.

Zijn goed Bijbels-strategisch inzicht kwam niet alleen tot uitdrukking in zijn verlangen het heidendom in het hart aan te grijpen, maar ook in zijn methode om de zaak van het evangelie zo snel mogelijk tot een zaak van de Bataks zelf te maken.

Van het begin aan is zijn aandacht gevestigd op inheemse helpers. Als hij in Padang is, dus nog in het eerste begin van zijn verblijf in Indië, begint hij al met twee Batak-jongens vrij te kopen uit slavernij. Hij ging van de gedachte uit dat men het evangelie eerder van een volksgenoot zou aanvaarden dan van een vreemdeling, die altijd eerst met wantrouwen tegemoet getreden wordt. De Bataks waren inderdaad vol wantrouwen in het begin tegen alle zendingen. Nommensen was in deze gedachte zijn tijd ver vooruit. In een tijd toen men nog geen theoretische zendingsvragen bestudeerde heeft Nommensen daarin gegrepen naar de goede Bijbelse methode.

In 1875 heeft hij een seminarie voor inheemse helpers. Zijn voorganger Schreiber was hem daarin voorgegaan. Deze had al een klein seminarie in 1868. Nommensen schreef in 1865 naar Barmen dat het christenvolk één keer op eigen benen moet staan en zijn eigen predikanten moet vormen en onderhouden.

In 1882 begint de eerste opleiding voor inheemse predikanten. Bij Nommensen's dood zijn er 45 Batak-predikanten. Een getal, dat ons nu laag voorkomt, maar dat voor die tijd hoog was. Hij was de eerste die een dergelijke opleiding begon in het toenmalige Nederlands Oost-Indië. Men kon zich voor deze opleiding niet aanmelden.

Men werd gevraagd. Een nog niet zo raar systeem. Wel kon men zich aanmelden voor een opleiding voor onderwijzers. De bekwaamste onderwijzers werden toegelaten tot de opleiding voor predikant.

Zodra het mogelijk was, koos elke gemeente twee of drie ouderlingen. Die ouderlingen namen op zich om minstens één avond in de week naar een ander dorp te gaan om ook daar het evangelie te prediken. Zo werd het werk van de bewaring en van de vermeerdering van de kerk zeer snel een zaak van de Bataks zelf. Het gehele verloop van de zendingsarbeid heeft de juistheid van deze methode bewezen.

Langerak (Z.H.).

H. Amelink.

BOEKBESPREKING

C. S. Kruyt, De verstedelijking van Nederland; rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar in het stedenbouwkundig onderzoek en de sociologie aan de Technische hogeschool te Delft op 17 mei 1961, Assen 1961.

Deze oratie is er een blijk van, dat op een Technische Hogeschool aandacht wordt geschonken, niet uitsluitend aan technische, maar ook aan aspecten van het menselijk samenleven.

Door de bijzondere plaats, die Nederland in demografisch opzicht inneemt, is er in ons land sprake van een buitengewoon intensieve occupatie van de bodem. Een vergelijking van internationale dichtheidscijfers leert, dat ons land in de loop van de laatste eeuw het dichtst-bevolkte land van bijna de gehele wereld is geworden. Dit feit is de meesten wel bekend; het heeft evenwel vergaande consequenties voor ons nationale leven, reden, waarom het zijn nut kan hebben iets uit deze rede mee te delen. De verstedelijking is tenslotte een verschijnsel, dat een steeds groter probleem gaat vormen.

In de ambtelijke statistiek hanteerde men vanouds een indeling der gemeenten naar groottegroepen volgens het inwonertal. De grens tussen stedelijk en niet-stedelijk wordt daarbij gelegd bij 20.000 inwoners. Tot 1870 woonde ongeveer een kwart van onze bevolking in gemeenten met meer dan 20.000 inwoners. Daarna begon de sterke uitbreiding van de steden: 1870: 24 % van de bevolking, 1900: 36 %, 1930: 49 % en 1960: 60 %.

Kruyt verdeelt het verstedelijkingsproces in drie perioden: van 1870—1900 zijn het vooral de drie grote steden, welke een zeer sterke uitbreiding te zien geven. Daarna, van 1900—1930, een in kracht toegenomen ontwikkeling van de overige gemeenten met meer dan 20.000 inwoners, naast een voortgaande, maar verhoudingsgewijs steeds zwakker wordende groei van de drie grote steden. Na 1930 loopt het aandeel van de bevolking van de drie grote gemeenten in percenten van de gehele Nederlandse bevolking vrij sterk terug. Het zijn in toenemende mate de kleine steden, die de aanwas van de bevolking in ons land opvangen (7—9). Het verstedelijkingsproces is dus een ander karakter gaan dragen: eerst uitbreiding van het stadslichaam van de grote steden zelf, later de transformatie van talrijke plattelandsgemeenten tot kleine stedelijke gemeenten.

Ruimtelijk gezien kreeg dit proces zijn neerslag in het ontstaan van de Randstad Holland en, buiten het Westen, in de opkomst van de Brabantse industriesteden, van de mijnstreek in Zuid-Limburg en van de textielsteden in Twente.

De analyse van het statistisch materiaal betreffende het urbanisatieproces heeft

ook een zekere prognostische waarde: het is mogelijk de richting aan te geven, waarin de ontwikkeling zich beweegt. De bevolkingsaanwas wordt in toenemende mate opgevangen door het verstedelijkte platteland en door een aantal stedelijke nederzettingen van betrekkelijk kleine omvang. Daarbij komt het accent steeds meer op het Westen des lands te liggen. Kruyt acht het kenmerkende van de huidige ontwikkeling de uitbreiding van talrijke kleine woongemeenten, grenzend aan of — steeds meer — op enige afstand van de steden, alsmede de snelle industrialisatie en daarmee gepaard gaande uitgroei van vele plattelandsgemeenten. Verstedelijking is dus, paradoxaal genoeg, merkt de redenaar op, meer de uitgroei van dorpen dan van steden. Onder aanbidding van verontschuldigingen voert hij hiervoor de (vak)termen suburbanisatie en rurbanisatie in.

De grote vraag is nu, welke houding moet worden aangenomen tegenover deze tendenties. Het antwoord hierop betekent het zoeken naar een oplossing voor het vraagstuk van het voor de toekomst meest wenselijk te achten patroon van nederzettingen in Nederland. Terecht wijst Kruyt erop, dat dit in laatste instantie een kwestie is van beleid, waarbij waarde-oordelen en normatieve overwegingen een rol spelen. Langs zuiver wetenschappelijke weg is dus geen oplossing mogelijk, al is gezamenlijke studie van de alternatieve mogelijkheden door deskundigen op uiteenlopende vakgebieden en vooral van de te verwachten consequenties van elk dezer mogelijkheden, onontbeerlijk. Tot dusver is er nog zeer weinig doelgerichte en stelselmatige arbeid verricht, waardoor het thans geen eenvoudige zaak is een voldoende gefundeerd oordeel te geven.

Het is duidelijk, dat het oordeel over de ruimtelijke ordening sterk afhankelijk is van de opvattingen, die men over het moderne grote stadsleven huldigt. Hier treffen we voor- en tegenstanders: zij, die uit morele, sociale of andere opvattingen het grootstedelijk milieu schadelijk achten voor het menselijk welzijn en zij, die in bloeiende steden een bestaansvoorwaarde zien voor geestelijke en culturele ontwikkeling (16). Ook onder de wetenschappelijke onderzoekers bevinden zich tegenstanders en verdedigers van de grote stad, waarbij de negatieve geluiden gewoonlijk de boventoon voeren. Deze visies veranderen ook in de loop van de tijd. Omstreeks de eeuwwisseling werden de steden in zeer donkere kleuren afgeschilderd, bijv. door Spengler. De laatste tijd is er weer sprake van een kentering, het oordeel wordt meer genuanceerd, mede, meent Kruyt, doordat de westerse wereld de schok van de snelle industrialisatie en onbeheerste urbanisatie uit de vorige eeuw voor een goed deel te boven gekomen is. Ongetwijfeld een boeiende stelling!

Ook is een vervaging te constateren tussen de grenzen van stad en land: er zijn vele nederzettingen met een overgangskarakter. Kruyt is van mening, dat de verschillen tussen stad en platteland niet geheel zullen verdwijnen.

De tendenties in de ruimtelijke ontwikkeling van ons land zullen niet zonder gevolgen blijven voor het sociale leven. Welke deze gevolgen zijn is moeilijk te zeggen, omdat zich juist hier het tekort aan doelgericht onderzoek wrekt. Kruyt komt tot de volgende positiebepaling: economisch en sociaal-cultureel beschouwd heeft de snelle groei van plattelandsgemeenten en kleinere plaatsen een verlagende invloed op het niveau van de verzorging in bepaalde gebieden van ons land. Verschijnselen als arbeidsdeling en specialisatie houden verband met de omvang en de dicht-

heid van de bevolking. „Tien op enige afstand van elkander gelegen kernen van elk 10.000 inwoners zijn daarom niet gelijk te stellen met één stad van 100.000 zielen” (21). En verkeer wordt door Kruyt, terecht, geen substituut geacht voor bevolkingsconcentratie. De factor afstand zal altijd een rol blijven spelen. De sterke spreidingstendentie is niet geheel in overeenstemming met het streven naar een zo efficiënt en hoog mogelijk niveau van voorzieningen voor allen. De politiek van bevolkings spreiding dient erop gericht te zijn het vormen van grotere eenheden te stimuleren boven een groot aantal kleine kernen. Buiten het westen des lands moet een aantal steden opgetrokken worden, om een milieu te scheppen, dat kwalitatief gelijkwaardig is aan de Randstad.

De Rijksdienst voor het Nationale Plan heeft in meerder studienota's beschreven hoe moeilijk het is en wordt om de sterke groei van onze bevolking op planologisch bevredigende wijze het hoofd te bieden, vooral in het westen van ons land, Kortom, constateert Kruyt: in het Westen treden allerlei verschijnselen aan het licht, welke op een planologische overbevolking wijzen. in de kringen van stedenbouwkundigen heerst dan ook een grote verontrusting, waarbij het bevreemding wekt, dat de Nederlandse samenleving de in gang zijnde ontwikkeling zo weinig bewust tegemoet treedt (25). De werkelijke ontwikkeling voltrekt zich grotendeels op gemeentelijk niveau „zonder bezielde leiding van bovenaf, zonder een visie, welke de totaliteit in de toekomst tot uitgangspunt heeft”.

Kruyt wil dus pogen begrip bij te brengen voor de noodzaak van een omhuizing van het verstedelijkingsproces in de richting van een grotere concentratie, in het bijzonder in de gebieden buiten het Westen des lands.

Het is van belang, dat het probleem van de verstedelijking van ons land op verantwoorde wijze zal worden aangepakt. Ieder, die bijv. dagelijks poogt, met behoud van zijn leven, zich van Voorburg naar Den Haag en vooral terug te begeven, zal begrijpen, dat er een probleem is van een grote hoop zielen op een klein stuk grond. Die hoop wordt steeds groter (ook nog door het verlies van Nieuw-Guinea), terwijl het stuk grond gelijk blijft. Moeten bepaalde gebieden „ontvolkt” worden? Zo zijn er wel plannen om gedeelten van het overheidsapparaat over te brengen naar het Oosten des lands. Hiertegen worden allerlei bezwaren ingebracht, uit verschillende gezichtspunten. Anderen proberen door middel van „gezinsplanning” de groei van de bevolking af te remmen, om hierdoor een oplossing te vinden voor het probleem. Welke beslissingen er ook genomen zullen moeten worden, elk daarvan zal rekening moeten houden met een zeer gecompliceerde menselijke werkelijkheid. Dat is ook de reden, dat deze oratie de nodige aandacht verdient, omdat het gaat over de toekomst van ons land en onze bevolking.

Jac. van Weringh.

BOEKAANKONDIGING

CULTURMANDAAT EN CULTUURAFBRAAK

In de Tweede Kamer is de zgn. mammoetwet er vrijwel zonder slag of stoot door gekomen. Dit ontwerp bevat enige ingrijpende bepalingen betreffende de klassieke opleiding, waardoor deze in feite wordt uitgerangeerd. Blijkbaar was de belangstelling zo zeer verslonden door de Nieuw-Guinea-kwestie, dat men geen aandacht overhield voor het feit, dat het ontwerp 5350 de dood betekent voor een degelijke vooropleiding van leraren moderne talen, geschiedenis en nederlands, voor a.s. predikanten en juristen. Het pijnlijke is daarbij, dat in het R.K. deel van Nederland de klassieke opleiding geen gevaar loopt, daar dit volksdeel via colleges, semi-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

naaria en meisjesscholen een grondige vooropleiding gewaarborgd is. **Over 25 jaar zal, indien het ontwerp 5350 in de Eerste Kamer wordt aangenomen, ons vaderland gedeeld zijn in een protestantse sector, die de eis Gods in het cultuurmandaat eenvoudig niet meer ziet, en een R.K. sector die het cultureel bewuste deel van de natie heten mag.**

Genoemd wetsontwerp baseert zich op sociologische beginselen: het vraagt hoe de diverse schooltypen in de samenleving vlot kunnen fungeren; en negeert de vraag, hoe het nederlandse volk de band aan zijn cultureel verleden zal bewaren.

Een docent vanwege de stichting leerstoelen voor reformatische wijsbegeerte, prof. dr. K. J. Popma, heeft in een brochure in offset, getiteld „Humanisme en antihumanisme” gepoogd tot bezinning op te roepen; tot dusver met weinig effect. Maar de zaak komt binnenkort in de Eerste Kamer. Een lid van deze Kamer, de heer H. Algra, heeft in twee hoofdartikelen in het Fries Dagblad deze brochure warm aanbevolen. Het kan nut hebben, als deze brochure op korte termijn op ruime schaal beschikbaar gesteld kan worden, o.m. aan alle leden van de Eerste Kamer.

Wie hieraan wil meewerken, storte een door hem of haar zelf te bepalen bedrag op giro 110464 i.n.v. bovengenoemde docent. Er is nog f 850.— nodig.

HET BETREFT EEN LANDSBELANG. EN MET NAME EEN BELANG VAN REFORMATORISCH LEVEND EN DENKEND NEDERLAND.*)

*) Wie zelf van deze brochure kennis wil nemen, kan haar bestellen bij de heer D. J. v. Steiten, Apeldoornsestraat 77 I, Kampen, of bij Copiëerinrichting v. d. Berg, Broederweg 6, Kampen; de prijs is f 1.58, te gireren op postrekening 807297 van de Nutsspaarbank te Kampen, met toevoeging „voor brochure Humanisme en antihumanisme”.

INGEZONDEN

DE ONTBREKENDE SCHAKEL

In het midden van ons land ontbreekt een schakel.

In tweeërlei opzicht. Gereformeerd Hoger Onderwijs wordt er — althans in de theologische faculteit — te Kampen gegeven.

Gereformeerd Lager Onderwijs te Utrecht, Amersfoort, Spakenburg — en kijken we iets verder — te Hattem, Wezep en Zwolle; ± 1.600 leerlingen, naar ons laatste jaarboekje.

Maar de tussenschakel — een Gereformeerd Lyceum — ontbreekt

Sinds 1958 is er een vereniging, die naar de oprichting daarvan streeft: enige maanden geleden meldden zich meer dan 30 aspirant-leerlingen voor de eerste klas, maar door omstandigheden, buiten de schuld van het Bestuur, kon toch niet begonnen worden.

Ook in een ander opzicht ontbreekt een schakel.

Groningen in het Noorden heeft zijn Gereformeerde Middelbare School; Rotterdam in het Westen ook. Beide thans gesubsidieerd. Maar

Midden-Nederland heeft te Amersfoort nog geen begin kunnen maken met een nog-niet-gesubsidieerd Lyceum.

We hebben het ons een broederplicht geacht onze activiteiten, zowel in het aantrekken van leraren als in het inzamelen van gelden, die benodigd zijn om de jaren zonder subsidie te overbruggen, op te schorten. Dat kostte enige zelfbeheersing, en vooral bij de belanghebbende ouders, geduld.

Thans is het moment aangebroken om de ontbrekende schakel te smeden, om alle krachten in te spannen het mogelijk te maken, voorzover ons de Heere daartoe de gelegenheid biedt, in ieder geval begin september 1963 te starten. Ondergetekenden hebben, tot een commissie gevormd, de taak gekregen zich in te spannen voor het financiële deel en ook anderen daartoe op te wekken.

Dat doen wij dan ook — mee door deze — met een vrijmoedigheid, die verantwoord is na de betoonde bescheidenheid; ook met een versnelde pas, die verklaarbaar is na de aan Groeningen en Rotterdam verleende voorrang. De lezers willen ons dat hopelijk niet euvel duiden.

Wat de omvang betreft van het in te zamelen bedrag, willen we aan de verwachting, die er bij meer dan 30 jongens en meisjes gewekt is dit jaar, voldoen, door volgend jaar te beginnen, niet alleen met een eerste, maar ook met een tweede klas, waarin de teleurgestelden komen, dan is er aan giften en toezeggingen nodig f 60.000,— minimaal.

Wilt U, kunt U, die met ons overtuigd zijn van de noodzaak van Gereformeerd Middelbaar Onderwijs de helpende hand bieden?

Deze vraag richten wij tot iedere broeder en zuster in Nederland.

In onze directe omgeving, d.w.z. in een 50-tal gemeenten, komt er in de eerstvolgende maanden D.V. een intensieve deur-aan-deur-actie. Wie zich voor deze actie als medewerker wenst op te geven, melde zich bij onze Secretaris.

Voor degenen, bij wie niet aan de deur geklopt wordt, geldt in het bijzonder deze dringende oproep om, hetzij giften te gireren op gironummer 12.12.30, t.n.v. Vereniging „Gereformeerd Middelbaar Onderwijs Midden-Nederland”, Dollardstraat 170, Amersfoort, onder het motto: „Nu Lyceum Amersfoort!”, hetzij bij onze Secretaris een toezegging voor een gift in te sturen, welke gehonoreerd kan worden, zodra met de lessen begonnen wordt.

Wij hebben in vrijheid nog de gelegenheid om gezamenlijk onze schouders onder deze taak in Gods Koninkrijk te stellen. Onze wetgeving biedt, dank zij de schoolstrijd (de school in het verlengde van het gezin) nog perspectief voor een Geref. opleiding en opvoeding van onze jeugd. Zullen we die kansen niet met beide handen aangrijpen?

Helpt mee in eendrachtig geloof de ontbrekende schakel te smeden!

De Financiële Commissie,
Namens deze,

P. Rooze, Secretaris.

Utrechtseweg 299, Amersfoort.

PERSSCHOUW

Het Nieuw-Guinea-drama is ten einde. De Eerste Kamer heeft het wetsontwerp dienaangaande aanvaard. Nieuw-Guinea's afscheiding van Nederland is definitief. Met bewilliging van de Nederlandse regering en de Nederlandse Volksvertegenwoordigingen. Geheel „naar recht” wordt na 1 januari 1963 „wettige overheid” van de Papoea's. Een van de strijders voor recht en gezag, en vooral voor het recht en de vrijheid der Papoea's was zoals men weet Mr. Dr. J. Meulink. Ik neem uit „Contact” een artikel over dat hij over Nieuw-Guinea schreef. Het bevat zakelijk dat wat hij in zijn aangrijpende kamerrede zeide. Hier is het artikel.

**Maer de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert.**

De kapitulatie.

Op 15 augustus 1962 werd in New York de overeenkomst tussen Nederland en Indonesië ondertekend. Daarbij werd overeengekomen Nederlands Nieuw-Guinea aan Indonesië over te dragen.

Hiermee is de beslissing gevallen.

Vanaf 1 januari 1963 zal de vlag van de republiek Indonesië over het land der Papoea's wapperen.

Al is op het moment, dat ik dit schrijf nog geen beslissing door de Staten-Generaal genomen en al ontbreekt de handtekening van H.M. de Koningin nog, het is welhaast zeker, dat tot goedkeuring van de overeenkomst van 15 augustus 1962 zal worden overgegaan.

Zelfs van een behoorlijke voorbereiding van het wetsontwerp door de Staten-Generaal is trouwens al geen sprake meer.

Nederlandse onderdanen zullen, zonder daartoe de wens te kennen hebben gegeven, ja tegen hun klaarblijkelijk verlangen in, worden overgedragen aan een vreemd dictatoriaal gezag. Een overdracht in strijd met de plicht, die de overheid van Godswegen tegenover haar onderdanen heeft te vervullen. Een overdracht in strijd met de primaire rechtsbeginselen van de internationale rechtsorde en o.m. een inbreuk op art. 73 en 74 van het Handvest der Ver. Naties.

Toen de onderhandelingen, van Nederlandse zijde gevoerd onder leiding van Dr. v. Royen (dezelfde man, die ook in 1949 de overeenkomst met Indonesië sloot) begonnen waren, was het al spoedig duidelijk, dat Nederland zou kapitulieren.

En Soekarno heeft het Nederland niet gemakkelijk gemaakt. De Mem. v. Toel. bij het wetsontwerp laat dat duidelijk zien. Enige malen moest van Nederlandse zijde verklaard worden, dat men het plan-Bunker aanvaardde, ook wat de volgorde der gebeurtenissen betrof.

Tijdens de onderhandelingen bleek, dat van Indonesische zijde enkele reserves t.a.v. het plan-Bunker waren gemaakt, van welke reserves echter alleen het State Departement op de hoogte was. Noch Nederland, noch Oe Thant wisten hiervan.

Soms leek het er op, alsof Nederland zelfs geen partij bij de onderhandelingen was, zoals bij het memorandum van 31 juli van Oe Thant aan Indonesië, van welk memorandum Nederland zelfs niet op de hoogte was gesteld. En dit memorandum bevatte n.b. de toezegging, dat de Indonesische vlag al op 1 januari 1963 naast de V.N.-vlag mocht worden gehesen.

Alle verhalen over een betere handelbaarheid van Soekarno, zoals deze ook door vele Nederlanders werden gedaan, zijn door Soekarno zelf volkomen gelogenstraft.

Zelfs het plan-Bunker bleek niet haalbaar te zijn. Toen Nederland begonnen was door de knieën te gaan, werd de lijn nog strakker agetrokken. Soekarno wenste een militaire overwinning en de infiltraties gingen, ondanks gedane toezeggingen, onverdroten voort.

Nederland had op dat moment de besprekingen onverwijld dienen te beëindigen.

Dr. Berghuis schreef, dat er ergens grenzen waren. Nu op dat moment was de grens toch zeker wel bereikt.

Voortzetting van de onderhandelingen betekende toen onherroepelijk een vrijwel volledige kapitulatie.

Soekarno heeft dan ook over bijna heel de linie zijn zin gekregen.

De inhoud van de overeenkomst.

Van het zelfbeschikkingsrecht, zoals dat indertijd is toegezegd, is praktisch niets overgebleven.

De regering geeft dat zelf in feite toe, als in de Mem. v. Toel. wordt opgemerkt, dat Nederland de bevolking van Nieuw-Guinea niet kan leiden tot de zelfbeschikking waarop het Nederlandse beleid volledig was gericht.

Wel wordt in de artikelen 16—21 gewaagd van zelfbeschikking uit te oefenen uiterlijk eind 1969, maar niemand zal geloven, dat daarvan op deze wijze nog iets terecht kan komen.

Van afdoende garanties voor het doen van een vrije keus is geen sprake.

Een door het secretariaat van de V.N. uitgewerkt voorstel voor de regeling van het plebisiet en de bemoeienis van de V.N. terzake werd zelfs niet in behandeling genomen, omdat Indonesië daar zoveel bezwaren tegen had.

De formulering van het zelfbeschikkingsrecht zelf is uitermate vaag gebleven. De Papoea's mogen beslissen, of zij bij Indonesië wensen te blijven, of hun banden met Indonesië willen verbreken.

Soekarno heeft zich gehaast te verklaren, dat de mensen vrij kunnen beslissen of zij de republiek willen verlaten, of daarin blijven, daaraan toevoegend, dat de volksstemming interne en geen externe zelfbeschikking zou zijn.

Voor de ratificatie heeft Soekarno dus al openlijk verklaard het akkoord niet te zullen naleven.

Niemand kan nu nog te goeder trouw verklaren de verwachting te hebben, dat Soekarno dit akkoord zal nakomen. Trouwens Soekarno heeft in het verleden al voldoende bewezen, dat hij plechtig bezworen afspraken ziet als vodjes papier, dat hij naar willekeur verscheuren kan.

En wat het toezicht der V.N. betreft, het is sinds 1950 al duidelijk, dat Indonesië zich van dit toezicht niets behoeft aan te trekken. Het is vrijwel zeker, dat t.a.v. Nieuw-Guinea niet anders gehandeld zal worden.

Ook in andere opzichten geeft het akkoord onvoldoende zekerheid. Geen enkele garantie wordt gegeven voor de vrije verkondiging van het Evangelie. Wel is er sprake van eerbiediging van de rechten der inwoners en het recht van het vrije woord en recht van vergadering, maar godsdienstvrijheid wordt zelfs niet genoemd. Tegenover een land, dat zelfs de invoer van bijbels belemmert zou dat toch wel voor de hand gelegen hebben.

Alleen aan de wens van Nederland om de di-

plomatieke betrekkingen tussen beide landen te herstellen zal tegemoet gekomen worden. Het is de vraag, of we juist daarmee erg gelukkig moeten zijn.

De militaire situatie.

Een voor ons thans moeilijk te beantwoorden vraag is die van de militaire machtsverhoudingen. Wanneer niet alle tekenen bedriegen zijn deze verhoudingen de laatste tijd door communistische en Amerikaanse hulp aan Indonesië zeer in het nadeel van Nederland gewijzigd.

In de Mem. v. Toel. wordt een tipje van de sluier opgelicht. Zo wordt meegedeeld, dat de Amerikaanse regering begin april haar standpunt ingrijpend heeft gewijzigd door zich te stellen achter het plan-Bunker in welk plan bestuursoverdracht over Nieuw-Guinea aan Indonesië was opgenomen.

Voorts nam Amerika tegenover de Indonesische daden van agressie en voorbereiding van oorlog een berustende houding aan, zo zegt de regering nogal euphemistisch in de Mem. v. Toel. Daarop volgt echter de mededeling, dat Amerika doorging met het leveren van wapenen aan Indonesië en toeliet dat deze gebruikt werden tegen Nieuw-Guinea. Er ontstond aldus, zo zegt de regering, een **overmachtssituatie**.

Wanneer het bericht in de New York Times, dat de Amerikanen bij een Indonesische invasie de toegangswegen voor Nederland zouden afgrenzen, daarin gevolgd door Engeland, juist is, betekent dit dat Nederland metterdaad op korte termijn in een militaire overmachtssituatie dreigde te geraken.

In elk geval moet onder ogen worden gezien, dat Nederland door niemand gesteund na kortere of langere tijd noodgedwongen Nieuw-Guinea zou moeten verlaten.

Grondwettig?

Aangenomen nu, dat deze overmachtssituatie binnen korte tijd dreigde te ontstaan, dan nog is het de vraag, of Nederland in deze situatie Nieuw-Guinea bij overeenkomst aan Indonesië mocht overdragen met veronachtzaming van de internationale rechtsorde, de overheidsplicht t.a.v. de onderdanen en de belofte aan de Papoea's gedaan.

En dan moet in de eerste plaats gewezen worden op een grondwettelijk bezwaar. Een formeel, maar toch ernstig bezwaar. De regering heeft, zo blijkt uit de Mem. v. Toel, zich beraden over het grondwettelijk aspect van deze overeenkomst.

Begrijpelijk, maar zij is daarbij tot een wel zeer vreemde conclusie gekomen.

„Het spreekt vanzelf”, zo wordt opgemerkt, „dat zij de overeenkomst niet ter goedkeuring zou voorleggen indien zij haar ongrondwettig zou moeten achten.”

In de pers is daarover geschreven, dat dit een vreemde opmerking is, omdat de regering krachtens art. 3 van de grondwet het recht heeft in bepaalde gevallen bij dergelijke overeenkomsten van de grondwet af te wijken.

De bedoeling van de regering zal wel zijn, dat deze overeenkomst of geheel naar de letter van de grondwet is, of een afwijking van de grondwet bevat, die art. 63 toestaat.

De argumentatie daarvoor is echter wel bijzonder zwak.

In art. 1 van de grondwet staat n.l. uitdrukkelijk, dat het grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden ook Ned. Nieuw-Guinea omvat.

De regering maakt zich hiervan af met de opmerking, dat de status van dat gebied niet zo vastlegt in de grondwet, dat van een afwijking van de grondwet kan worden gesproken.

Dit ligt in de lijn van wat prof. Oud op 13 jan. j.l. in „Elseviers Weekblad” schreef, n.l. dat het in art. 1 slechts een aardrijkskundige formule zou gelden. Zijn conclusie was daarom, dat hij op historische gronden de stelling zou durven verdedigen, dat afstand van het grondgebied van Nieuw-Guinea aan een andere mogendheid bij eenvoudige meerderheid van de volksvertegenwoordiging kan plaats vinden. De regering drukt zich wat voorzichtiger uit: ze neigt tot de opvatting dat geen twee derde meerderheid nodig is.

Het zou toch wel gewenst zijn, dat daarover meer duidelijkheid kwam.

Het gaat hier over de soevereiniteitsoverdracht van het grootste deel van het grondgebied van het koninkrijk, zoals dat omschreven is in art. 1 van de grondwet. In het wetsontwerp wordt wel gesproken van bestuursoverdracht, maar dat geschiedt slechts om Indonesië terwille te zijn. Indonesië pretendeert immers al lang de soevereiniteit over Nw.-Guinea te bezitten. Wanneer gebiedsafstand van Nw.-Guinea geen afwijking van de grondwet is, dan afstand van het rijk in Europa toch zeker ook niet?

Hoe ongerijmd het regeringsstandpunt is, blijkt al uit het feit, dat vestiging van een zelfstandige staat Nw.-Guinea wel een grondwetsherziening vereist.

Tegen het standpunt van de regering pleit ook sterk, dat in art. 67 der grondwet, waarin het gaat over opdracht van soevereiniteit aan een volkenrechtelijke organisatie wel gewaagd

wordt van de mogelijkheid, dat hier van de grondwet afgeweken wordt. Daaruit volgt toch, dat soevereiniteitsoverdracht, die veel verder gaat, in elk geval een afwijking van de grondwet moet zijn. Ook bij de beraadslagingen in de volksvertegenwoordiging over deze grondwetsartikelen is trouwens naar voren gekomen, dat bij beschikking over soevereiniteit van een afwijking van de grondwet moet worden gesproken. Daarvoor is dan art. 63 de uitweg.

Ik meen daarom, dat de aarzelend door de regering uitgesproken opvatting, als zou hier geen afwijking van de grondwet zijn, onjuist is.

Nu kan men de vraag stellen, of dit nu wel zo belangrijk is, daar het valt aan te nemen, dat het parlement dit wetsontwerp toch met zeer grote meerderheid aanvaardt zal.

Inderdaad mag dat verwacht worden.

Daar is echter nog een andere moeilijkheid.

Wanneer men erkent, dat het wetsontwerp een afwijking in de zin van de grondwet is, moet art. 63 toegepast worden.

Dit artikel eist echter behalve een meerderheid van twee derde ook nog, dat de ontwikkeling van de internationale rechtsorde deze afwijking van de grondwet eist. En vast staat, dat van art. 63 van de grondwet, nooit, met welke meerderheid ook mag worden afgeweken.

Nu valt het onmogelijk waar te maken, en dat bezwaar zal de regering ook wel gevoeld hebben, dat de internationale rechtsorde de overdracht van Nieuw-Guinea aan Indonesië eist. Integendeel, deze overmacht is juist in strijd met de internationale rechtsorde. Dit akkoord is o.m. in strijd met art. 73 van het Handvest der V.N.

Het is niet de internationale rechtsorde, die de overdracht van Nieuw-Guinea vordert, maar de internationale machtssituatie. Daarvoor is art. 63 echter niet van toepassing.

Natuurlijk kan een overheid door overmacht tot het prijsgeven van een gebiedsdeel gedwongen worden. Dan is er echter een noodsituatie, waarbij de overheid voor het geweld van de tegenstander kapituleert. Daar komt de volksvertegenwoordiging echter niet aan te pas.

M.a.w. de grondwet geeft geen mogelijkheid voor een overdracht van Nieuw-Guinea aan Indonesië op de wijze, zoals nu door de regering wordt voorgesteld.

Abandonneren.

Hoe zwaar dit formele argument ook weegt, nog ernstiger is, dat wij door het sluiten van een akkoord geen onderdanen mogen uitleveren aan een vreemd, Islamietisch, dictatoriaal bewind, dat daardoor tegen de wil der Papoea's hun wettige overheid wordt.

Ik meen, dat de overheid, zelfs in een noodsituatie, dit niet mag doen. De enige mogelijkheid is dan, dat de overheid abandonneert.

Dat is niet zo iets ongebruikelijks. Prins Willem I heeft, toen de situatie in de Nederlanden militair onhoudbaar was, geen tractaat met Alva gesloten. Hij is heengegaan, gevlucht, zoals men smaadt. Op Gods tijd kon hij als redder van het vaderland weer terugkeren.

Na het bombardement van Rotterdam, toen de militaire situatie onhoudbaar was in mei 1940, zijn vorstin en kabinet uitgeweken. Het grondgebied van het rijk in Europa werd prijsgegeven, maar een akkoord met de overweldiger werd niet gesloten.

Indien de situatie op Nw.-Guinea nu onhoudbaar is, dan zou het geboden zijn op grond daarvan Nw.-Guinea stelselmatig te ontruimen en alle troepen, ambtenaren etc. terug te trekken. Nederland zou dan onder protest zijn taak op Nieuw-Guinea dienen neer te leggen en dit gebied opdragen aan de Ver. Naties, daarbij verwijzend naar het Handvest van de V.N.

Met verontschuldiging, zoals prof. Prins het uitdrukte, aan alle bewuste Papoea's wegens het feit, dat recht en rede in de wereld nog steeds op de tweede plaats komen.

Dan bond Nederland ook de Papoea's niet.

Bij het abandonneren zou Nieuw-Guinea hoogstwaarschijnlijk door Soekarno bezet worden. Maar Soekarno kwam dan niet als wettige overheid, maar als bezetter, als machtsusurpator. Dan komt de schande hiervan neer op het hoofd van Washington en Djakarta.

Wij laden echter schande op ons eigen hoofd, wanneer wij ons valse papieren in handen laten stoppen. De geschiedenis van 1949 heeft laten zien, dat de papieren vals waren en Soekarno heeft dit nu zelfs al tevoren verklaard.

Een verabsolutering van het recht wordt dit standpunt door sommigen genoemd. Gods Woord leert ons echter, dat de overheid recht en gerechtigheid heeft uit te oefenen. Door recht houdt de koning zijn land staande.

„De centrale eis voor de overheid is: haar macht te gebruiken in dienst der gerechtigheid” (mr. J. H. Prins in „De Magistratuur”, aug. '62).

Wanneer men het weigeren onrecht te doen wil kwalificeren als het verabsoluteren van recht, het zij zo. Alleen echter op deze wijze mogen wij de zegen Gods verwachten.

De oorzaak.

Daar is tussen Nederland en Nieuw-Guinea een onherroepelijke breuk gekomen.

De verleiding is groot om op emotionele wijze de houding van Soekarno, Oe Thant, Kennedy en Bunker te laken en luidruchtig onze afschuw te betuigen over het bedrijf van Amerika en de V.N. Begrijpelijk, maar laten we toch ook onze schuld zien.

Nederland heeft getoond in een situatie als deze te weinig geestkracht te bezitten. Niemand kan voorspellen, hoe de ontwikkeling geweest zou zijn, wanneer ook de houding van Nederland vanaf het begin anders was geweest.

Het is begonnen, toen Nederland ging praten met de rebellen in Indonesië. Dit leidde tot het debacle van 1949.

De afspraken over Nw.-Guinea, toen gemaakt, zetten de deur al open voor moeilijkheden in de toekomst.

Het verraad van de zaak der Ambonezen beees nog duidelijker onze geestelijke zwakte.

Toen het Nw.-Guineaconflict meer acuut werd, werden al direct defaitistische geluiden openbaar.

Het parlement liep minister Luns meerdere malen hinderlijk voor de voeten. Een duidelijke uitspraak ten gunste van de regeringspolitiek bleef uit.

De grote meerderheid van de pers deed in feite niet anders.

Groot-industriëlen voerden een ondermijnende actie.

De houding van velen in zendingskringen was niet beter.

Dit moest de kracht van de regering, ook naar buiten, wel verlammen.

Ook de zwakte van het thuisfront heeft ertoe bijgedragen, dat de regering falen moest.

De gevolgen.

De rekening zal nu door de Papoea's betaald worden.

Maar zal deze rekening ook niet eens op ons volk verhaald worden?

En wat zijn de internationale gevolgen? Nw.-Guinea is nu voor de wolven gegooid.

Maar deze zijn niet snel verzadigd. Het zal hen slechts naar meer doen verlangen.

Wat zal er nu volgen?

Berlijn misschien?

En dan West-Duitsland en West-Europa?

De toekomst ziet er benauwend uit.

Maar vergeten we niet: God heeft deze schande over ons volk laten komen.

Want immers: ook dit is van God, die alle ding regeert.

Van God, die ondanks onze zwakte, bij machte is toch ook dit nog ten beste te keren, ook voor de Papoea's.

Van God, die ook nu nog wegen kan banen, opdat de verkondiging van het Evangelie op Nw.-Guinea ongestoord kan doorgaan.

Daarom, zolang er de mogelijkheid is, zal het zendingswerk moeten doorgaan.

Ik hoop, dat onze kerken nu maar niet aan het rekenen gaan, wat die mogelijkheden en moeilijkheden betreft.

Politiek moet bewogen worden door geloof en redenen.

O, wee, als redenen primair worden.

Nog erger zou het zijn, wanneer bij het zendingswerk het geloof niet meer primair leiding geeft.

Stijge ons gebed op voor Nieuw-Guinea, voor ons met schande beladen volk, voor de overheden en machthebbers der wereld, die de macht boven het recht doen prevaleren, maar bovenal voor de vrije doortocht van het Evangelie, ook in die landen, waar de hamer en sikkel, of de halve maan de vrijheid onderdrukken.

Want ook nu blijft het:

**Mijn schildt ende betrouwen
Syt ghy, o Godt, myn Heer.**

Wij zijn Mr. Dr. Meulink zeer dankbaar voor deze woorden.

Dit is de aanwijzing van de echte anti-revolutionaire politiek van Groen, Kuyper, Keuchenius, Idenburg.

Dit is de concretisering van die beginzelen, die de steeds en alleen kracht van de antirevolutionaire partij zijn geweest.

Dit is het getuigenis dat eenmaal de antirevolutionaire partij heeft groot gemaakt. Dit is de openbaring van de geestelijke kracht waardoor de antirevolutionaire richting alleen een zegen voor het volk kon worden en dat ook werd.

Maar — hoe zijn de helden gevallen?

Waarom stonden naast Mr. Dr. Meulink alleen Mr. Roosjen. C. V.

CONGRES VAN GEREFORMEERDE VROUWEN

Dit congres zal D.V. 30, 31 okt. en 1 nov. gehouden worden in het Chr. Vacantiehoud „Jeugdland” te Ellecom. De bedoeling is een ontmoeting en gezellig samenzijn van de gereformeerde vrouwen uit alle delen van ons land.

Ons conferentieoord ligt op een mooi plekje vlak bij de bossen. Er is een gezellige vergadergelegenheid, de slaapzaaltjes zijn heel eenvoudig.

Een gevarieerd programma is samengesteld:

De heer C. Rosenband te Ede spreekt over: Het werk van de Gereformeerde kinderbescherming.

Mevr. W. Vugteren-Rietveld te Haarlem vertelt over: Het oude land Mesopotamië tussen Euphraat en Tigris. Zij vertoont daarbij eigen gemaakte dia's.

Drs. Jongsma, arts te Groningen, spreekt over het onderwerp: De omgang met onze opgroeiende jeugd.

Ds. W. Scheele te Arnhem sluit de rij der sprekers met het onderwerp: Gods Woord in ons gezin.

Woensdagavond: gezellige avond, op te luisteren door de deelnemers die alleen of gezamenlijk een aardige bijdrage kunnen en willen leveren.

Tussen de bedrijven door hopen we ook nog genoeg tijd over te houden voor onderlinge conversatie en een boswandeling.

U kunt zich opgeven voor deelneming uitsluitend per giro. Na ontvangst van f 17.50 op giro 562429 t.n.v. Mej. L. de Hoog, Maartensdijklaan 236, Den Haag, wordt u als deelnemer ingeschreven. Aanmelden tot 20 okt. a.s.

Tegen een billijke vergoeding is er ook beperkt gelegenheid een gedeelte van het congres mee te maken. Wel graag even van te voren een berichtje aan bovengenoemd adres.

De commissie van voorbereiding,

Mevr. T. H. v. d. Herberg-Koole,

Delftlaan 53, Haarlem.

Mej. L. de Hoog,

Maartensdijklaan 236, Den Haag.

KERKNIEUWS

Tweetal te Helpman (2e pred. plaats) drs D. Deddens te Mariënberg en W. G. de Vries te Leiden.

Tiel. Met ingang van 7 okt. vergadert de kerk van Tiel in de aula van de Chr. Uloschool, ingang Medelsestraat 6.

Oostelijk Flevoland. Het gironummer van de Coöperatieve Boerenleenbank-Raiffeisenbank Oostelijk-Flevoland W.A. te Dronten is: 994647. Verzocht wordt de gelden van de gehouden collecten ten behoeve van de geestelijke verzorging van Oostelijk-Flevoland te storten op dit gironummer.

Schorsing Ds. Van der Schaft. In het verslag van de classis Dokkum lezen we:

Brief van Raad Geref. Kerk van Murmerwoude met mededeling dat hij „besloten heeft tegen het besluit der classis Dokkum van 8 sept. l.l. inzake de schorsing van ds. J. v. d. Schaft, in beroep te gaan bij de P.S. van Friesland een verzoek in te dienen om zo in beroep te gaan bij de P.S. van Friesland omdat de kerkeraad zich door genoemd classis besluit verongelikt gevoelt, en dit besluit niet in zijn geheel voor vast en bondig houden kan”, met verzoek om medewerking om deze ernstige en dringende zaak... zo spoedig mogelijk in de kerkelijke weg af te handelen.” Door „bij de roepende kerk van de eerstvolgende P.S. van Friesland een verzoek in te dienen om zo spoedig mogelijk een buitengewone P.S. voor deze zaak bijeen te roepen.

Doorn. Vanaf zondag 14 okt. worden de diensten gehouden in de Ned. Herv. Kapel, Langbroekerweg 6.

ADRESSEN

Bilthoven: ds. C. van Leeuwen, Paltzerweg 45, Bilthoven, tel. 03402-2997.

Bilthoven: scriba Geref. Kerk, B. de Boer, Dr. Starckelaan 16, Den Dolder.

Pernis: scriba Geref. Kerk, P. van Veelen, Leendert Braadpad 13, Pernis.

Voorthuizen: scriba Geref. Kerk, B. Roorda, Koekoekstraat 7 te Barneveld.

Alkmaar: ds. J. P. Moerkoert, Ch. de Bourbonstraat 5, Alkmaar, tel. 02200-12139.

Zwijndrecht: diaconie, A. J. Pellikaan, Van Ruysdaelstraat 54, Zwijndrecht.

GEREF. JEUGDCENTRALE KAMPEN

Donderdag 18 oktober hoopt de Geref. Jeugdcentrale te Kampen haar eerste vergadering in dit seizoen te houden.

De weleerwaarde heer Ds. A. Kooy te Oldenzaal zal dan spreken over het onderwerp: „**Fundamenten van het christelijk leven**”.

De vergadering is in de bovenzaal van het kerkelijk gebouw aan de Broederweg. Aanvang 8 uur.

Alle belangstellenden zijn van harte welkom!

PROPAEDEUTISCH-EXAMEN:

Geslaagd voor het propaedeutisch-examen de heer K. Folkersma, Zuiderhorn 28, Warffum.

De Heere verblijdde ons zeer met de geboorte van ons derde kindje, een dochter,

MARGARET ELIZABETH

A. H. van Mansum

Th. van Mansum-Van Diggele

Ottawa, Ont. (Canada)

Oct. 1, 1962

449 Churchill Ave.